

دورهنامه

رمضان - شماره سوم

دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
رابطه عمومی

توشه رمضان المبارک

((درس نامه قرآنی)) - بخش سوم

درس هفتم: عیادت بیمار و آثار آن

الف: اهمیت عیادت بیمار

عیادت کردن از برادر مومن و همکیش مریض از وظایف مهمی است که باید همیکشان در حق همدیگر رعایت نمایند و درآموزه‌های دینی تاکید فراوانی در این باره شده است.

حضرت علی علیه السلام از قول رسول خدا ﷺ نقل می‌کند که آن حضرت فرمود: هر مسلمانی نسبت به مسلمان دیگری حق دارد که باید آن‌ها را انجام دهد و از این حقوق رهایی نخواهد یافت جز اینکه آن‌ها را ادا کند و یا آنکه برادر مسلمانش از او درگذرد... و از جمله آن‌ها این است که هنگام بیماری از او دیدن کند.

و نیز از پیامبر اکرم ﷺ نقل شده است که فرمود: حق مسلمان بر مسلمان آن است که... چون بیمار شود از او عیادت نماید.

امیر المؤمنین علیؑ فرمود: برای شش کس بهشت را تضمین می‌کنم، از جمله آن‌ها مردی است که به منظور عیادت بیماری از منزل خارج شده و در راه مرده است، این مرد وارد بهشت می‌شود.

همچنین آن بزرگوار اهمیّت عیادت بیمار را نسبت به دیگر اعمال نیک یادآور شده، می‌فرماید:

از جمله نیکوترین اعمال انسان، عیادت بیمار است.

در اهمیت و ارزشمندی عیادت از بیماران همین بس که علیرغم سختگیری اسلام در خروج معتکف از مسجد، از مواردی که در حال اعتکاف می‌توان از مسجد خارج شد خروج برای عیادت مریض است

و به خاطر اهمیت این وظیفه سنگین و حق واجب است که امام سجاد علیؑ آنگاه که همسایگان و دوستان خود را یاد می‌کند از خدای متعال به استغاثه می‌خواهد که به آنان توفیق دهد تا از بیماران خود عیادت کنند، آنجا که میفرماید: ... بار خدایا، همسایگان و دوستان مرا یاری ده که سنت تو را (در عیادت بیمارانشان) بر پای دارند و رهنمودهای نیکوی تو را فرا گیرند...

ب: آثار عیادت بیمار

الف: عیادت بیمار عیادت خداست

پیامبر اسلام ﷺ فرمود: «خداوند در روز قیامت، بنده‌ای از بندگانش را نکوهش می‌کند و می‌گوید: بنده من! چه مانع شد از اینکه مرا عیادت کنی وقتی که بیمار شدم؟ آن بنده در پاسخ عرض می‌کند: خداوند! تو پاک و منزّه هستی، تو پروردگار بندگان هستی، بیمار نمی‌شوی، درد و مرض نداری. خداوند می‌فرماید: برادر مؤمن تو بیمار شد و تو از او عیادت نکردی. سوگند به عزت و جلالم اگر او را عیادت می‌کردی، مرا هم در نزد او می‌یافتی و سپس من هم نیازمندیهای تو را برآورده می‌ساختم و این از کرامتهای بنده مؤمن من است و من خدای بخشاینده و مهربان هستم.

ب: برخوردار از رحمت خدا

رسول خدا ﷺ فرمود: کسی که به عیادت بیمار می‌رود همیشه در میان رحمت الهی راه می‌رود تا بنشیند، آنگاه که نزد بیمار نشست غرق در رحمت خدا می‌گردد.

را در اوّل صبح عیادت کند، هفتاد هزار فرشته او را مشایعت می‌کنند و زمانی که در نزد او نشست، رحمت الهی وجود او را فرا می‌گیرد و فرشتگان الهی برای او آمرزش می‌طلبند تا شب فرا رسد و اگر در شب عیادت کند باز هم همین حالت برای او خواهد بود تا صبح شود.

همچنین امام صادق علیه السلام فرمود: هر مؤمنی اگر مؤمن بیماری را در اوّل صبح عیادت کند، هفتاد هزار فرشته او را مشایعت می‌کنند و زمانی که در نزد او نشست، رحمت الهی وجود او را فرا می‌گیرد و فرشتگان الهی برای او آمرزش می‌طلبند تا شب فرا رسد و اگر در شب عیادت کند باز هم همین حالت برای او خواهد بود تا صبح شود.

ی: بخشش گناهان

رسول خدا صلی الله علیه و آله در آخرین خطبه‌ای که قبل از وفاتشان خواندند فرمودند: «و کسی که به عیادت بیماری برود، به شماره هر قدمی که در این رابطه برمی‌دارد تا (لحظه‌ای که) به خانه باز گردد، ... هفتاد میلیون گناه از نامه اعمال او پاک گردد، ...»

ج: برخورداری از پاداش خدا

امام صادق علیه السلام فرمود: «هر کس بیمار مسلمانی را عیادت کند، خداوند هفتاد هزار فرشته را موکل می‌کند خانه‌اش را احاطه کنند و در آن تسبیح و تقدیس و تهلیل و تکبیر بگویند تا روز قیامت در حالیکه نصف عباداتشان برای عیادت کننده مریض است.»

ر: اجابت دعای بیمار در حق او

امام صادق علیه السلام فرمود: کسی که برای رضای خدا، بیماری را عیادت کند، هر چیزی را بیمار برای او درخواست کند، خداوند برآورده خواهد کرد.

د: بهره مندی از بهشت

امام علی علیه السلام فرمود از پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله شنیدم که می‌فرمود: «شخصی که به عیادت برادر مسلمان خود می‌رود در میان میوه‌های چیده شده بهشتی راه می‌رود و هنگامی که نزد بیمار بنشیند رحمت خدا او را فرا می‌گیرد. اگر صبح به دیدن او برود هفتاد هزار فرشته بر او دعا می‌کنند تا عصر و اگر عصر به دیدن او برود هفتاد هزار فرشته بر او دعا می‌کنند تا صبح.»

همچنین ایشان فرمودند: از بیماران عیادت کنید و از آنان طلب دعا نمائید دعای بیماران مانند دعای فرشتگان قبول می‌شود.

درس هشتم: آداب عیادت بیمار

هر کاری که انسان انجام می‌دهد دارای آدابی است که طبعاً عیادت برادر مومن بیمار هم از آن مستثنا نیست که در این بخش به برخی از این آداب پرداخته خواهد شد:

و: عیادت فرشتگان از او در قبر تا محشر

از امام باقر علیه السلام روایت شده است که حضرت موسی علیه السلام در مناجاتش عرض کرد: الهی بیان کن چقدر است ثواب عیادت کننده بیمار؟ خطاب رسید: موکل میگردانم ملکی را که عیادت کند او را از قبرش تا روز محشر.

الف: رعایت زمان عیادت

استراحت و آرامش از جمله نیازهای اساسی و نخستین یک بیمار بوده، در بهبودی‌اش تأثیر قابل توجه و

ه: طلب آمرزش ملائکه برای او

امام صادق علیه السلام فرمود: هر مؤمنی اگر مؤمن بیماری

حضرت مریض شد ما جمعی از غلامان برای عیادتش بیرون شدیم در راه به امام علیه السلام برخوردیم، پرسید کجا میروید؟ گفتیم به عیادت فلان...

فرمود بایستید، ایستادیم، فرمود: آیا سیب یا گلابی یا کمی عطر یا یک قطعه عود... برای هدیه برداشته‌اید؟ گفتیم نه چیزی از اینها همراه ما نیست، فرمود: مگر نمیدانید که بیمار از هر چیزی که برایش برده شود احساس راحت میکند».

ج: نشستن کنار بستر بیمار و محبت به او

نکته دیگری که در آداب عیادت بیمار باید رعایت شود کیفیت برخورد با اوست که باید همراه با اظهار محبت و ملاحظت باشد. در این باره نیز روایاتی رسیده است.

پیامبر رحمت صلی الله علیه و آله فرمود: «عیادت کامل آن است که عیادت کننده دست روی بدن بیمار گذاشته و حال او را بپرسد».

امام صادق علیه السلام به مردی که دوست بیمارش را با قصد رفتن به مسجد و اقامه نماز تنها گذاشته بود فرمود: «نشستن تو نزد همسفر بیمار [و مواظبت از او] ارزشمندتر از نماز خواندن در مسجد است».

د: تقویت روحی بیمار

یکی دیگر از آداب عیادت بیمار این است که انسان او را دل‌داری دهد و روحیه‌اش را تقویت کند و با گفتن مطالبی از این قبیل که بزودی کسالت و بیماریت برطرف خواهد شد، خدا به تو صحت و عافیت می‌دهد تا به زندگی خود ادامه دهی و... به او آرامش خاطر ببخشد، چون بعضی از افراد هنگام بیماری روحیه

شایانی دارد. از این رو عیادت کننده باید زمان دیدار را کوتاه کند، تا به استراحت بیمار، لطمه‌ای وارد نشود. امیر مؤمنان علی علیه السلام فرمود: پر اجرت‌ترین بنده نزد خدا آن کس است که در وقت عیادت بیمار، کم بنشیند، مگر آنکه بیمار خود بخواهد و تقاضا نماید.

گاهی از اوقات که انسان به عیادت بیمار می‌رود ممکن است از روی جهل و نادانی و جهات دیگر چندان بیمار را خسته کند که عیادت او از خود مرض رنج‌آورتر باشد. در همین رابطه امام صادق علیه السلام فرمود: عیادت کامل آنست که دستت را بر بازوی او نهی و زود بر خیزی، که عیادت احمق و پر حرف برای مریض از بیماری او سخت‌تر است.

از امام صادق علیه السلام روایت شده که فرمودند: «برای درد چشم عیادت نباشد، و عیادت در (بیماری) کمتر از سه روز نباشد، و اگر خواهی یک روز در میان و یا دو روز در میان عیادت کن و اگر بیماری طولانی شد مریض را به اهل و عیالش بگذار».

ب: بردن هدیه برای بیمار

هدیه دادن موجب دوستی و محبت می‌شود، کینه‌ها را از بین می‌برد و به امنیت اجتماعی کمک می‌کند. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: «به همدیگر هدیه بدهید که بین شما موجب محبت می‌شود و کینه‌ها را از بین می‌برد».

در حدیث دیگری از ایشان آمده است: «به یک دیگر هدیه بدهید تا رشته محبتتان استوار شود زیرا هدیه محبت را بیافزاید و کینه و کدورت را از میان ببرد».

یکی از غلامان امام ششم علیه السلام گوید: «یکی از غلامان

کند پس بگوید: «ای خدایی که تربیت کننده ای و صاحب آسمانهای هفت گانه و صاحب زمین های هفت گانه و آنچه در آن هاست و آنچه بین آن هاست و آنچه زیر آن ها است، و تو پروردگار عرش عظیم هستی شفا بده او را به شفای خودت و دوا بده به دوائی خود و عافیت و سلامتی بده او را از بلاهای خودت. خدایا شکایت او را در حال مرضش کفاره گناه گذشته و باقیمانده او قرار بده».

حضرت صادق علیه السلام فرمود: پیغمبر صلی الله علیه و آله گرفتار تب شد جبرئیل به عیادت حضرت آمد و خواند: «بنام خدا ترا از هر بیماری رنج آوری شفا میدهم بنام خدا که خدا شفا بخش است، بنام خدا بگیر شفا را، بنام خداوند رحمان و رحیم (قسم بمنزلگاه ستارگان) که به اذن خدای متعال خوب شوی».

ه: اطعام بیمار

بیماری از سویی سبب ضعف و ناتوانی فرد در انجام کارهای شخصی اش می شود و از سوی دیگر دست او را از فعالیت و امرار معاش کوتاه می کند، در چنین وضعیتی غذا دادن به بیمار از جمله وظایف و رفتارهای پسندیده ای است که در پیشگاه خدای تعالی پاداش بزرگی دارد.

رسول خدا صلی الله علیه و آله در این باره می فرماید: «هر کس، بیماری را طبق خواسته اش اطعام کند، خداوند با میوه های بهشت او را پذیرایی خواهد کرد».

ی: نخوردن چیزی در حضور بیمار

از دیگر مواردی که رعایت آن نزد بیماران ضروری است، نخوردن غذاهایی است که بیمار از تناول کردن آن ها پرهیز شده است. رسول خدا صلی الله علیه و آله، عیادت کننده را از خوردن چیزی [به ویژه اگر برای بیمار ضرر داشته

خود را از دست می دهند تا آن حد که از زندگی مایوس می شوند، به این جهت باید آن ها را امیدوار کرد.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: (هنگامی که از بیمار دیدن می کنید او را به زندگی امیدوار سازید، این کار؛ گرچه مقدرات را تغییر نمی دهد و مانع از مرگ نمی شود اما وسیله آرامش خاطر بیمار است».

به همین جهت، وقتی آن بزرگوار به عیادت سلمان فارسی آمد و خواست از بالین او برخیزد فرمود: «ای سلمان! خداوند رنج تو را برطرف سازد و گناهت را ببخشد و دین و بدن تو را تا آخر عمرت محفوظ نگه دارد».

گاهی وقت ها بیمار یکی از نزدیکان ماست، بیماری لاعلاجی هم دارد؛ این که خودش خبر دارد یا ندارد چندان مهم نیست اما این مهم است که جلوی او صبوری کنیم؛ با چشم های اشکبار موجب ترس و دلهره او نشویم و فکر نکنیم اگر زار نزنیم، خیال می کند دوستش نداریم. البته بیش از حد هم مهربانی نکنیم، این طور بیشتر شک می کند. بهتر است روش های طبیعی تر را اجرا کنیم، آن هم با توجه به رفتار همیشگی که با او داشته ایم.

و: دعا برای بیمار

از برخی روایات استفاده می شود که دعا بر بالین بیمار به اجابت نزدیک تر است زیرا لطف و عنایت خاص خداوند به همراه دل های شکسته است و مؤمن بیمار از این فضیلت برخوردار می باشد. پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: «عیادت کننده بیمار غرق در رحمت الهی می شود و در آن فرو میرود و هنگامی که در پیش مریض بنشیند پوشیده در رحمت خدا شود و مستحب است که برای بیمار دعا

باشد] در نزد بیمار نهی فرمود؛ زیرا این کار موجب از میان رفتن پاداش عیادتش می شود.

ر: برآوردن حاجات بیمار

رسول خدا ﷺ فرمود: «هرکس انسانی را که ناتوانی جسمی دارد، یاری کند، خداوند او را در کارهایش یاری می دهد و در قیامت فرشتگانی را می گمارد تا او را در پیمودن مسیر هولناک قیامت و عبور از گودالهای آتش و بر عبور از صراط به سوی بهشت با سلامت و امنیت کامل یاری دهند».

ز: درخواست دعا از او

امام صادق علیه السلام فرمود: «چون یکی از شما برادر مؤمن خود را عیادت کند برایش دعا گوید و از او التماس دعا نماید که دعاء بیمار مثل دعاء فرشته است.».

و نیز فرمود: «هر که مریضی را برای خدا عیادت کند بیمار برای او چیزی از خدا نخواهد جز آنکه خداوند آن را مستجاب نماید».

س: نداشتن توقع پذیرایی از بیمار

از آنجا که هدف از عیادت بیمار اظهار محبت و ادای حقوق برادری و کسب اجر و ثواب است، کسی که به دیدن بیمار می رود نباید از او انتظار پذیرایی داشته باشد؛ زیرا بیمار خود گرفتار بیماری است و خانواده اش نیز گرفتار پرستاری از او هستند؛ بنابراین عیادت کنندگان خود باید به کمک آن ها بشتابند نه آنکه زحمت افزا باشند و باری بر دوش آن ها بگذارند. از این رو پیامبر ﷺ از خوردن چیزی نزد بیمار نهی کرده است زیرا این سبب می شود که پاداش خود را از بین ببرد.

ش: شکر بر عافیت

از وظایف عیادت کننده شکر است، ابن ابی عمیر، از قول یکی از اصحابش، از امام صادق علیه السلام روایت کرده است که ایشان فرمود: «خورنده روزه شکرگزار، ثواب روزه دار برای خدا را دارد، و (پاداش) تندرست سپاسگزار (برابر است با) پاداش انسان مبتلایی که بردبار باشد. از امام پنجم علیه السلام نقل شده: «چون مبتلایی را بینی آنچنان که نفهمد سه بار بگو: (سپاس خدائی را که مرا از این بلا مصون داشت و اگر میخواست مبتلایم می گردانید) و هر که این را بگوید آن بلا هرگز باو نرسد، و فرمود: نبی اکرم ﷺ فرمود: هر گاه مبتلایانی را ببینید خدا را حمد گوید چنان که نشنوند که موجب اندوهشان شود».

درس نهم: شرکت در تشییع جنازه و رعایت امانت

الف: تشییع جنازه

شرکت در تشییع جنازه برادر مومن و همکیش از دیگر رسالت هایی است که ائمه به آن سفارش نمودند.

حضرت موسی علیه السلام در مناجات خود با پروردگارش عرض کرد: «پروردگارا ثواب کسی که تشییع جنازه کرد چیست؟» خطاب رسید: فرشتگانی از فرشتگانم را بر او می گمارم که با داشتن پرچم ها آنان را از قبرهایشان تا روز حشر تشییع کنند.» همچنین علی بن ابیطالب علیه السلام می فرمایند: «نخستین تحفه ای که در قبر به شخص مؤمن داده می شود این است کسانی که جنازه ای او را تشییع کرده اند آمرزیده می شوند.».

موسی بن سیار می گوید: با امام رضا علیه السلام در یکی از کوچه های طوس (مشهد) می رفتیم که صدای گریه و زاری شنیدیم به دنبال صدای رفتیم. جنازه ای را دیدیم،

اوصاف پیامبران، مومنان و نمازگزاران شمرده و همچنین آن را معیار در واگذاری مسئولیت‌ها به اشخاص قرار داده است.

یکی از نکات مورد توجه در مسئله امانتداری این است که آیا می‌توان در صورتی که کسی در امانتداری خیانت کرده است در حق امانت او خیانت نمود؟ در پاسخ به این پرسش امیر مومنان علی علیه السلام فرمودند: «خیانت مکن به کسی که تو را امین دانسته است، گرچه او خیانت کند! راز او را فاش مساز، هرچند او سرّ تو را فاش سازد!...»

مولایم از اسب پیاده شد و به سوی جنازه رفت و با حالتی که رحمت و مهربانی از سر تا پای آن حضرت می‌بارید، تابوت آن مومن را مسح و لمس کرد، سپس رو به من کرد و فرمود: «موسی بن سیار! هر کس جنازه یکی از دوستان ما را تشییع کند، از گناهان خود بیرون می‌رود همانند روزی که از مادر به دنیا آمده است.»

بعد از آن که میت را بر لب قبر گذاشتند، مولایم به کنار قبر رفت، دست مبارک را بر سینه آن مرد گذاشت و او را به سعادت ابدی و رحمت خداوند مژده داد و سپس فرمود: «بعد از این بر تو ترس و باکی نیست.»

من از حضرت پرسیدم: فدایت شوم! این مرد را می‌شناسید؟ شما که هیچگاه به این محل نیامده‌اید؟ فرمود: «پسر سیار! مگر نمی‌دانی که هر صبح و شام کارهای شیعیان ما بر ما عرضه می‌شود، اگر در آن کارها تقصیری یافتیم از خداوند برای صاحب آن طلب گذشت (یعنی توفیق توبه و تدارک) می‌کنیم و اگر در آن‌ها رفتار شایسته و نیکو یافتیم از خداوند برای صاحب آن شکر (و توفیق) درخواست می‌نماییم». ظاهراً منظور حضرت این است که از خداوند می‌خواهیم؛ با پاداش نیکو از او تقدیر کند.

ب: رعایت امانت

امانتداری یکی از ارزش‌های اخلاقی است که انسان مومن باید نسبت به همه افراد اعم از همکیشان و غیر آنان مراعات نماید و از هرگونه خیانت در امانت پرهیز نماید.

در اهمیت این ویژگی همین بس که خداوند به رعایت آن از سوی اهل ایمان سفارش نموده است و آن را از

ادامه دارد...

به قلم:

حجت الاسلام والمسلمین عیسی عیسی زاده
مدیر گروه فرهنگ نامه های قرآنی و عضو هیئت
علمی پژوهشکده فرهنگ و معارف قرآن
پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

فِيهِ تَلَوُّ الْقُرْآنِ الَّذِي تَنْزِيلُهُ مِنْ رَبِّكَ بِضِيَاءِ الْقَمَرِ الْمُرْسَلِ

ما احتیاج داریم به این که از این ساعات، از این روزها و شبهای پربرکت (ماه رمضان) حداکثر بهره را ببریم؛ با تقویت رابطه‌ی قلبی خودمان با عالم معنا، با عالم غیب، با ابتهال و تضرع و خشوع در مقابل رب الارباب، و با استحکام پیوند ولایت خودمان با اهل بیت (علیهم السّلام) و این خاندان مکرم.

